

nagy halók vették körül a centrumokat. A robbanások alkalmával kidobott anyagfelhők tehát a magasléggörbe is feljutottak, finom szemcséjű anyaguk egy része ott maradt, és valószínűleg az ott uralkodó erős áramlások következtében fokozatosan kiterjedtek.

Az egyes magok viselkedését az eddig közölt adatok alapján még nem érdemes végigkövetni, mivel csak hézagos képet tudnánk összeállítani. A kómák a becsapódás előtti hetekben, hónapokban — az óriásbolygó gravitációs tere következtében — erősen elnyúltak. Maguk a becsapódások igen változatosak voltak, jónéhány közülük többszörösnek mutatkozott, és meglepő módon a korábban elveszettnek hitt M(10) mag robbanása is megfigyelhető volt. Az összesített eredményekkel a Meteor következő számaiban jelentkezünk. (Kru)

Címlapunkon a Hubble Űrtávcső felvétele látható a Jupiterről 1994. július 17-én 18:42 UT-kor. Balról jobbra a C, A, E becsapódás helye látható. Az A mag a felvétel készítése előtt 23 órával, a C 12 órával, az E pedig 5 órával csapódott be, a nyomukban szétterjedő magasszintű felhők mint a centrumot övező diffúz halók láthatók

Hátsó borítónkon ugyancsak a Hubble Űrtávcső felvétele látható. A kép ultraibolyában készült, 2550 Angströmös hullámhosszon, és összesen nyolc becsapódás azonosítható rajta, melyeket nyilak jelölnek

MCSE-hírek

Meteor '94 észlelőtábor

Két év kényszerszünet után most sikerült ismét igazán „nagy” tábort tartanunk. A Meteor '94 hetében közel 130-an fordultak meg Ágasváron, ami nem rossz eredmény, tekintve, hogy az alkalmi esti látogatókat (turisták, a szomszédos cserkész-tábor résztvevői stb.) nem is tartottuk nyilván. A Meteor '94 kissé döcögősen indult, ám kénytelenek voltunk elviselni mi is az aszályos nyár forró nappalait, és egyfajta elemi csapásként elfogadni az állandósult vízhiányt. (Az ifjúsági „turnus” intelmeink ellenére 14 ezer liter vizet pancsolt el, amit a csordogáló forrás — mely a turistaház vízellátását biztosítja — nem volt képes ellensúlyozni.) Márpedig ilyesmire — úgy látszik — mindaddig fel kell készülnünk, amíg táborainkat magas helyen, sötét ég alatt kívánjuk tartani.

Táborunkat *Mizser Attila* Amatőrtávcsövek itthon és a nagyvilágban c. diákkal gazdagon illusztrált előadása nyitotta augusztus 5-én este: Ezután már mentünk is az ég alá, hiszen mindenki kíváncsi volt, mi zajlik a Jupiteren. Már napnyugtakor a Jupiter felé fordultak műszereink, és estéről estére követhettük az óriásbolygót kitartóan elcsúfító sebhelyeket. Az üstököskarambol hazai észleléseiről csak részben tájékozódhattunk, ám az érdeklődőket bőven kárpótolta *Kereszturi Ákos* szombat esti „nagyelőadása”, melyben a HST-vel és más profi távcsövekkel végzett legfrissebb megfigyeléseket ismertette. *Zajáczy György* a VARSTARS adatbázis alapján készített legújabb fénygörbéket mutatta be számítógépes előadásában (különösen a Nova Sgr 1994/2 görbéje volt meggyőző). De ne szaladjunk annyira előre: még adósak vagyunk a délelőtti törtétekkel. A napot az asztrofotós pályázat eredményhirdetésével kezdtük — valamennyi beküldött kép megtekinthető volt a tábor tartama alatt. A délelőtti főprogramja a Mély-ég észlelők fóruma volt, melyen *Papp Sándor, Nagy*

Zoltán Antal, Szentaskó László és Kocska Tamás tekintette át egy-egy érdekes terület kérdéseit.

Vasárnap délelőtt *Iskum József* mutatta be protuberancia-feltétét. A program este folytatódott *Tepliczky István* Perseida-kedvcsinálójával, majd *Mizser Attila* Észlelő-hely-ajánlat: Gran Canaria c. előadása következett. *Lantos Zsolt* és *Nagy Zoltán Antal* szervezésében Úrdiszkót láthattunk, ami nem más, mint asztrofotók vetítése némi űrzenei háttérrel. Hétfőn megelégtünk a forróságot, és a hallgatóságot leköltöztettük a Csörgő-patak völgyébe. Itt *Dán András* Bolygóészlelés itthon és külföldön, *Kiss László* Okkultációk megfigyelése és *Bakos Gáspár* A mély-ég észlelés mesterfogásai c. előadását hallgattuk meg. Valószínűleg ezek voltak táborunk legemlékezetesebb pillanatai: a hangulatos és hűvös környezet megoldotta a közönség nyelvét, és nagyon sok érdekes hozzászólást hallhattunk. Persze az idő is könnyebben múlik, ha az ember a hús patakban lógázhatja a lábát, miközben az előadó a Világegyetem kérdéseit feszegeti, és jó érzés tudni, hogy egy kanyarulattal följebb hűl már a csobogóban a szünetre tartogatott dinnye...

Kedd a Piskéztetői kirándulás napja volt, ekkor sokan csatlakoztak csapatunkhoz: a Mátra vidékén nyaraló amatőrök ill. a fehérváriak Kút-hegyi táborának lakói. Külön köszönetet érdemel *Frontó András* csillagász, aki kizárólag a mi kedvünkért ment fel Piskés-tetőre, és bőséges információkkal szolgált az érdeklődők számára. Láthattuk az 1 m-es távcsővel frissiben készült CCD-képeket is (Jupiter, Szaturnusz, gömbhalmazok), és előadást hallhattunk a fotometriai rendszerekről, továbbá arról, hogy miként kapcsolódhatnak be a magyar amatőrök a „profik” munkájába.

Szerda a kikapcsolódásé volt (Gyöngyösön strandoltunk). Este *Kiss László* változó-észlelésre buzdító előadását hallgathattuk meg, majd *Mizser Attila* vetített mátrai képeket, melyek a Piskéztetői Observatóriumban és környékén készültek az elmúlt tíz év folyamán. Csütörtökre már nem maradt program. Ki-ki készülődött a hazautazásra, és egy utolsó nagy észlelésre, mivel az érkező hidegfront előtt igencsak kitisztult az ég. A hirtelen borulás miatt a nagy észlelésből nem lett semmi, csak egy búcsútáborné. Ám mindannyiunk számára emlékezetes marad az Ágasvár csúcsán átélt álomszép naplemente, mely méltó koronája volt táborunknak.

Az ég általában nem sok jóval szolgált. Az egész országot megülő párás, füledt levegő itt sem nagyon engedte át a csillagfényt. Ám a helyzet mégis jobb lehetett az országosnál, ugyanis 9/10-en az átlagosnál jobb egünk volt, 7,1-es határmagnitúdóval. Ezek alapján lehet találgatni, milyen lehet Ágasváron a határmagnitúdó tisztességes időben, hidegfront után... Mindvégig sokan meteoroztak, változóztak vagy csak egyszerűen nézelődtek. A tábor sztár-objektuma kétségkívül a Jupiter volt, hozzá képest az NGC 4041-ben felvillant szupernóva érthetően kevesebb lelkesedést váltott ki. Meg aztán kicsit unjuk is már azt a sok szupernóvát... Az ifjúsági táborhoz hasonlóan itt is sok fiatal volt, akikhez talán sikerült kicsit közelebb hozni a csillagok világát.

Táboraink az 1994. évi költségvetési támogatásnak köszönhetően jöhettek létre. Ennek révén tudtuk biztosítani erdélyi és vajdasági amatőrök részvételét, továbbá a tábori buszjárat indítását Budapest–Mátrakeresztes között.

Befejezésül néhány — a Meteor '94-en felmerült — gondolat a kétfajta tábornéval kapcsolatban: Ifjúsági táborokra nyilvánvalóan nagy az igény, hiszen elsősorban a fiatalok azok, akik táborokba járnak. Sajnálatos ugyanakkor, hogy e rendezvényeink

nem igazán váltották be legfőbb céljukat, az utánpótlás nevelését. A „felnőtt” táborok iránt immár hagyományosan eléggé felemás az érdeklődés. A hétvégék rendre túlszűfoltak, ám táboraink vasárnap délutánra szinte kiürülnek (bár idén így is maradtunk vagy hetvenen). Jogosan merülhet fel, hogy eszerint nincs szükség arra, hogy a „nagy” táborok egy teljes hétig tartsanak. Talán elegendő lenne, ha eleve egy hétvégére terveznénk őket, hasonlóan a nagymúltú külföldi távcsöves találkozókhoz. Így jövőre egy 7+3 napos (Ifjúsági tábor + Meteor '95 találkozó) rendezvénnyel letudhatnánk a dolgot, és nem lenne gond az előadások biztosítása a tábor második felében.

A holdfázis eleve meghatározza a táborok ütemezését, így természetes, hogy az országban egyidejűleg több tábor működik. Jó lenne, ha a jövőbeni Meteor találkozókra — mint eddig is — ellátogatnának a párhuzamosan működő táborok „delegációi”, hiszen mégiscsak ez a legnagyobb múltú és a legtöbb résztvevőt megmozgató esemény hazánkban, mely kimondottan a minőségi amatőrkedést szolgálja.

Az itt elmondottakkal kapcsolatban természetesen várjuk tagjaink véleményét, hozzászólásait is — lehetőleg írásban. Az 1995-re szóló Évkönyvben meg kívánjuk hirdetni táborainkat, ehhez azonban feltétlenül ismernünk kell tagságunk vélekedését a fentebb elmondottakkal kapcsolatban. A tábori élmények még frissek, így várjuk (és lehetőleg közöljük) a hozzászólásokat!

MIZSER ATTILA

A Nagy Űstökös-karambol

A ritka jelenség észlelése mellett ugyanolyan fontosnak tartottuk, hogy — lehetőségeinkhez mérten — a nagyközönség számára is tartsunk bemutatókat az eseményhez kapcsolódva. Nem lehetett tudni előre, hogy mennyire fognak látszani a becsapódás nyomai, ezért nem hirdettünk meg a Meteorban bemutatókat. Az első HST-képek megérkezésekor azonban nyilvánvaló volt, hogy rendkívüli lehetőség nyílik arra, hogy a becsapódások ürügyén felhívjuk a figyelmet a csillagászatra és — nem utolsó sorban — egyesületünkre. Budapesten két alkalommal (július 20-án és 25-én) tartottunk távcsöves bemutatót a Planetárium mellett, összesen mintegy 4-500 érdeklődőnek. Az eseményt különböző tömegkommunikációs csatornákon hirdettük meg. Mindkétszer számítógépes bemutatót tartottunk, folyamatosan láthatók voltak a legfrissebb HST- és egyéb profi obszervatóriumi felvételek. A legjobbakról diák is készültek, melyek Sárnecky Krisztián szabadtéri előadásaihoz szolgáltak jó illusztrációkként. Az egyesületi 80/1200-as refraktor, Szalai Tamás Mizárja és Csatlós Géza 22 cm-es Cassegrainje állta az érdeklődők ostromát — az óriási sötét foltok azok számára is egyértelműek voltak, akik életükben először néztek távcsöbe. Bemutatásaink megszervezésében az MCSE frontemberein kívül nagyon sokan működtek közre: Kiss László, Nagy Zoltán Antal, Taracsák Gábor, Tepliczky István, Tóth Tamás és — ahogy mondani szokás — még sokan mások. Nekik köszönhető, hogy a hatalmas embertömeget megfelelően ki tudtuk szolgálni. A Planetárium részéről dr. Horváth András és Mátis András — mindketten MCSE-tagok — járult hozzá bemutatásaink sikeréhez.

Július 21-én egy néhány főből álló észlelőcsoport felvonult a Hármashatár-hegyre Jupiteret észlelni. Korábban úgy tapasztaltuk, hogy az amúgy is gyenge észlelési körülményeket tovább rontja, ha betonozott udvaron, házak között észlelünk. Jól választottunk, mivel — különösen a napnyugtát követő egy órában — rendkívül sok részlet tudtunk megfigyelni a Jupiteren. A legnagyobb becsapódási nyomok már

32x-es nagyítással is észrevehetőek voltak. Az észlelés, fotózás mellett bemutatásra is időt szakítottunk — több tucatnyi érdeklődő nézett bele távcsöveinkbe.

Észleléshez készülődve a Hármashatár-hegyen

Zalaegerszegi csoportunk Csizmadia Szilárd vezetésével szervezett Hold- és Jupiter-bemutatót a becsapódás hetén. Az alábbiakban idézünk beszámolójából: Az MCSE-től kapott 63/840-es távcső most is jól vizsgázott, az alkalmazott 33x-os és 54x-es nagyítással jól látszottak a Tycho sugársávjai; a Jupiteren levő SEB széles, rendkívül sötét volt. Idősebbek és fiatalok egyaránt minden útmutatás nélkül észrevették, noha elsősre csak kevesen látnak részleteket a bolygók gyenge kontrasztú korongján.

A megyei hírlapban (természetesen a lap szélén, pár sorban, a legutolsó oldalon...) közölt felhívás hatására mintegy 80-an jöttek el július 21-én. Mi magunk is meglepődünk ezen, mivel jóval kisebb érdeklődésre számítottunk. Hasznos lett volna még egy távcsövet kivinni, de így is sikert arattunk. Bemutattuk az Évkönyvet és a Meteort, osztogattuk az MCSE szórólapját, és szereztünk egy új tagot is. Ehhez az érdeklődéshez bizonyára a jó és hatásos felvezetés is hozzájárult: az előző hétvégén helyi csoportunk néhány tagjával készült riport jelent meg a helyi sajtóban, és rövid tudósítás is volt olvasható egervári észlelőhétünkről (no meg a csapból is a Shoemaker-Levy 9 folyt...). Észlelőhétünkön zalaegerszegi, székesfehérvári és debreceni amatőrök vettek részt. Sajnos a július 4–10. közötti hat éjszakából csak négy volt félig derült, így keveset láthattunk az égből, viszont jó volt megismerkedni messziről jött amatőrtársainkkal.

Nagy Ferenc (1914–1994)

Az egykori és az újjáalakult Magyar Csillagászati Egyesület, a már megszűnt Csillagászat Baráti Köre és az Uránia Bemutató Csillagvizsgáló egykori vezetőségének, munkatársainak és tagságának nevében búcsúzom Nagy Ferencről, az Uránia egykori gondnokától. Ebben a szóban benne van a gond, és egy olyan intézmény épületének ügyeit gondozni, mint az Uránia, igen sokrétű, nagy felelősséggel járó feladat. Csaknem fél évszázada annak, hogy a Sánc utcai épületet a csillagászati ismeretterjesztés megkapta céljaira.

Egy ilyen bemutatóhely merőben különbözik egy lakóháztól, hiszen benne az élet a sötétedés beálltakor nemhogy csendesedik, de akkor indul meg igazán. Nagy Ferenc munkája nem szűnt meg napi teendői elvégzése után. Az első időkben a bemutatásokat önténtes, lelkes fiatalok és idősebb amatőrök díjazás nélkül végezték. Ők irányították a közönséget, ők ügyeltek a rendre. Viszont őket felügyelni, más szóval fegyelmezni csak érzéssel, emberi szóval lehetett. Ez a feladat többnyire Nagy Ferencre maradt, akit a munkatársak a bemutatások szüneteiben, késő este is megkereshettek, s vásárolhattak tőle egy-egy falatot, egy szelet édességet, üdítőt. És ő adott hitelt is, és olyanoknak is, akiktől belátható időn belül nem remélhette apró adóságaik kiegyenlítését.

Később, miután az Uránia műhelye ráállt az amatőr észlelésekhez alkalmas optikák, távcsövek, lencsék és főképpen távcsőtükrök gyártására, megszaporodott, és a szó szoros értelmében megnehezült Nagy Ferenc munkája. A többnyire 10 és 25 cm átmérő közötti méretű üvegkorongok felületét a műhelyben kézzel vagy géppel optikai felületűre csiszolták és polírozták, de így ezek még nem alkalmasak távcsőkészítési célokra. Lehetetlen tükröző fémréteggel kell bevonatni őket külső intézményekben. És a néhány nap alatt összegyűlt nyers, polírozott korongokat Nagy szállította (inkább cipelte) összekötözött táskáiban a fémgőzölés helyére, majd onnan vissza az Urániába, ahol gondos csomagolás után már a kész tükröket ugyancsak ő vitte a postára, hogy eljussanak az ország minden részébe, az amatőrökhöz. Hogy hány távcsőtükör készült az Urániában, amely mind Nagy Ferenc vállait nyomta? Az akkori igazgató, Kulin György, nem készített erről statisztikát. Azt sem számolta meg, hogy mennyi tükröt készített ő maga, saját kezével, de ezek számát mintegy 3000-re becsülte. Az Urániában készült tükrök teljes száma csak tízezrekben lenne megadható. Alkalmam volt hétről hétre és évről évre megfigyelni Nagy Ferenc fizikailag is oly terhes munkáját. Az amatőrök sok generációja máig is adósa azoknak, akiknek önzetlen munkája segítette őket a távcsöveikhez. És ebben Nagy Ferenc gondoskodása és munkája oly meghatározó volt, hogy sokan állították: az Uránia nem tudna működni nélküle. És ez bizonyos értelemben hosszú időn át igaz is volt. Ezt ma már csak kevés kortárs tudja, de igen sok magyar amatőr találkozott vele az Urániában, és őrzi az emlékét.

Nagy Ferenc, Nagy bácsi! Nagyon megérdemelted azt a hosszú pihenést, amelyet most kezdted meg. A végleges hazába térve bizonyára átszelted a végtelen teret, a csillagokat, amelyek titkainak feltárásához, szépségeinek meglátásához a magad munkájával hozzájárultál. Nyugodj békében, ég veled! A csillagos ég veled!

(Temetése alkalmával, 1994. május 24-én Ponori Thewrewk Aurél, az Uránia nyugalmazott igazgatója által elmondott sírbeszéd.)

Amatőr csillagászati kiadványok '94

MCSE-kiadványok

Binary

Az MCSE Kettőscsillag Szakcsoportjának körlevele. Ladányi Tamás, 8175 Balatonfűzfő, Balaton krt. 71.

Bökönc

Az ASTRA Pécsi Csillagászati Egyesület és az MCSE Pécsi Csoportjának körlevele. Járosi Péter, Pécs, Rákóczi út 73/a., nyugati lépcsőház, I. em. 1.

Meteor*

A Magyar Csillagászati Egyesület lapja. Mizser Attila, MCSE, 1461 Budapest, Pf. 219.

Meteor Gyorshírek*

Időszakos körlevél a Meteor észlelőinek. Magyar Csillagászati Egyesület, 1461 Budapest, Pf. 219.

Messier Hírek

Az MCSE Messier Klubjának észlelési körlevele. Nagy Zoltán Antal, 1192 Budapest, Corvin krt. 49.

Spica

Az MCSE Budapesti Csoportjának körlevele. Nagy Zoltán Antal, 1192 Budapest, Corvin krt. 49.

Üstökös Gyorshírek*

Sárnecky Krisztián, 1132 Budapest, Kádár u 9-11.

Vega

Az MCSE Zalaegerszegi Csoportjának lapja. Csizmadia Szilárd, 8900 Zalaegerszeg, Berzsenyi u. 8.

* Az ASTROBASE BBS-en is elérhetők.

Egyéb kiadványok

Albireo

Az Albireo Amatőr csillagász Klub és a Magyar Éghajlatváltozást Figyelő Hálózat lapja. Juhász Tibor, 8900 Zalaegerszeg, Nemzetőr u. 8.

A Csillagvizsgáló

A Nógrád Megyei Csillagászati Alapítvány körlevele. Könnyű József, 3100 Salgótarján, Móricz Zs. út 9.

Draco

Dalos Endre amatőr csillagászati lapja. 7030 Paks, Építők útja 22.

Égleső

Madách Imre Művelődési Központ Amatőr csillagász Szakkör kiadványa. 2600 Vác, Csányi L. krt. 63.

Egyesületi Híradó

A Gothard Amatőr csillagászati Egyesület tájékoztatója. Horváth József, 9707 Szombathely, Szent Imre herceg u. 112.

Gemma

Az ASTRA Pécsi Csillagászati Egyesület lapja. Hoffmann János, 7621 Pécs, Király u. 1.

Magnitúdó Körlevél

A Magnitúdó Amatőr csillagász Kör tájékoztatója. Zajác György, 4031 Debrecen, István út 83.

TELAPO

A székesfehérvári Terkán Lajos Bemutató Csillagvizsgáló kiadványa. Trupka Zoltán, 8000 Székesfehérvár, Fürdő sor 3.

Kérjük barátainkat, továbbra is juttassák el hozzánk az újonnan megjelenő amatőr csillagászati kiadványokat!

MCSE